

מבט על, גיליון 902, 27 בפברואר 2017

הצהרת עוון: חזבאללה ולבנון - שניים שהם אחד?

אסף אוריון

ב-12 בפברואר, ולרגל ביקורו בקהיר, העניק נשיא לבנון, מישל עוון, ראיונות לאל-אהראם המצרי ולכלי תקשורת נוספים, שבמסגרתם התייחס לנשק חזבאללה ולמקומו של הארגון במדינת לבנון: **"חזבאללה הוא חלק גדול מהעם הלבנוני... כל עוד ישראל כובשת אדמה, וחושקת באוצרות הטבע של לבנון, וכל עוד אין לצבא לבנון די כוח לעמוד בפני ישראל, הנשק הזה (שבידי חזבאללה) חיוני, בהיותו משלים את פעולת הצבא ולא סותר אותה... נשק חזבאללה אינו סותר את פרויקט המדינה... אלא הוא חלק עיקרי בהגנה על לבנון"**.

דברים אלה, הגם שאינם מפתיעים, בצאתם מפיו של נשיא, שחייב את מינויו לאיראן ולחזבאללה, מחדדים כמה היבטים עקרוניים ביחסי הארגון השיעי והמדינה בלבנון, ונושאים בחובם משמעויות אסטרטגיות לביטחון ישראל.

החלטת מועצת הביטחון 1701, שהתקבלה בתום מלחמת לבנון השנייה, הגדירה את ממשלת לבנון ואת צבאה כאחראים לקיום ההחלטה בשטחם, ציינה את התקפת חזבאללה על ישראל ב-12 ביולי 2006 כאירוע שהצית את פעולות האיבה, וקראה לממשלת לבנון, בסיוע יוניפי"ל, "לייסד בין הקו ה כוחול לנהר הליטני שטח חופשי מחמושים, נכסים וכלי נשק, שאינם של ממשלת לבנון ושל יוניפי"ל... לממש החלטות קודמות הדורשות "פירוקן מנשק של כל הקבוצות החמושות בלבנון... בהמשך להחלטת ממשלת לבנון מ-27 ביולי 2006, כי לא יהיו בלבנון נשק או סמכות, למעט אלה של המדינה הלבנונית". נוסח ההחלטה הבחין בין המדינה וממשלתה, כגורמים לגיטימיים בקהילה הבינלאומית, לבין חזבאללה, כארגון תת-מדינתי חמוש, שנשקו, שאינו כפוף לממשלה, מפר החלטות או"ם, הסכמים מדיניים והחלטות ממשלתו.

בשנים שחלפו מאז ניכר, כי הארגון השיעי, בסיועה של איראן, עלה במידותיו ובעוצמתו על המדינה שבתוכה צמח ועל צבאה: הטיל חיתתו על ממשלת לבנון, כולל בהפעלת כוחו הצבאי נגדה במאי 2008, נטרל את משטר הפיקוח של צבא לבנון ויוניפי"ל בדרום לבנון, רוקן את הקריאות לפירוז הדרום מתוכן וחימש אותו באופן נרחב, בנה תשתית צבאית רחבת היקף ברחבי לבנון, עיצב מדיניות חוץ ובטחון עצמאית, שמקורה בטהראן, כגון ביציאתו ללחימה בסוריה, השתלב בממשלה והעמיק השפעתו על צבאה, ולאחרונה השלים מהלכיו במינוי הנשיא עוון, לאחר שנים, שבהן שיתק את תהליך המינוי. דברי הנשיא, שהובאו למעלה, מהווים אפוא תעודת הכשר פורמלית וממלכתית למעמדו המוכר של חזבאללה, אליבא דממשלת לבנון הרשמית, והישג ציבורי ומדיני עבור הארגון, אשר גם מאמציו בסוריה הוכתרו, בשלב זה, בהצלחה יחסית.

ברם, לצד ההישג לחזבאללה, מגלמים הדברים גם מחירים והשלכות שליליות לארגון עצמו וללבנון כמדינה. עבור ישראל, מהווה ההצהרה הסרת לוט וקריעת מסכה רשמיות מעל מציאות לבנונית ידועה ומוכרת, שהמקובלות הדיפלומטיות במערב נוהגות לטשטש. כאשר מכריז נשיא לבנון בריש גלי, כי חזבאללה, ארגון טרור מוכר במדינות רבות, הנו חלק רשמי מהגנת לבנון, הוא מבטל את האבחנה, המאולצת מלכתחילה, בין המדינה, הריבונית לכאורה, לבין צבא חזבאללה, שהוא זרועה של איראן בלבנון. בכך נוטל נשיא לבנון רשמית אחריות על כל פעולות חזבאללה, כולל כנגד ישראל, ועל

ההשלכות, שינבעו מכך על כלל תושבי לבנון ושטחה. זאת, על אף שלממשלת לבנון אין אפשרות ממשית לשלוט על החלטות הארגון ומדיניותו.

בשיח המקצועי, ואף בשיח הציבורי בישראל ומחוצה לה, מתנהל זה עשור דיון על עימות אפשרי נוסף בין ישראל לחזבאללה, ועל האופן, שבו נכון לישראל להתייחס לממשלת מדינת לבנון, לצבאה ולתשתיותיה, בעימות כזה. מעבר למישור המבצעי, שעניינו מטרות ודרכי פעולה צבאיות, מתמקד הדיון האסטרטגי בשני מישורים: מישור ההצדקה ומישור התועלת. במישור הלגיטימציה וההצדקה, מכריעים, למעשה, דברי נשיא לבנון את הדיון לטובת הגורסים, כי לבנון כולה נושאת באחריות למעשי חזבאללה, כשממשלתה נותנת הכשר ליכולותיו הצבאיות, באופן המצדיק תקיפתה הרחבה על ידי ישראל. במישור התועלת והתכלית, התמונה מורכבת יותר ותלויה, בנוסף לשיקולי התועלת הצבאית במהלך הלחימה, גם במשקל המיוחס להערכת ההשלכות שלאחריה: המצדדים בתקיפה נרחבת על "מדינת לבנון" מניחים, כי גביית מחיר מהמדינה הלבנונית בכללותה תגביר את ההרתעה הכוללת ואת המוטיבציה של גורמי כוח אחרים בלבנון לרסן את חזבאללה מלתקוף את ישראל בעתיד, לאחר שיפגעו גם הם וישלמו מחיר כבד על מדיניותו. לקח זה יעמוד גם לנגד עיניהם של גורמי כוח אחרים באזור ויתרום להרתעה במרחב ולהרחקת עימותים נוספים. המסתייגים מכך מיחסים משקל רב יותר ליכולתם הצפויה של גורמים מייצבים לאחר המלחמה, כגון כוחות לא-שיעיים, שהותרתם ללא פגע תאפשר להם לרסן את חזבאללה ביתר יעילות ואף לפעול כנגד גורמי טרור רדיקליים אחרים. בראייה זו, נכון גם להגביל את הפגיעה בצבא לבנון, כגורם אכיפה אפקטיבי וממלכתי מאחד לאחר המלחמה, ככל שימנע מהפרעה למאמצי צה"ל במהלכה. שיקול נוסף הנו השפעת הרס-היתר על יחסי ישראל עם מדינות המחנה הסוני הפרגמטי, שלו זיקות רבות עם האוכלוסייה הסונית בלבנון, וזאת, כאשר ישראל נושאת עיניה לשיתוף פעולה אזורי נרחב עמן.

הצדקת תקיפת תשתיות מדינת לבנון אינה מעוררת מחלוקת ממשית, ככל שהן משמשות לקיום מאמצי המלחמה של חזבאללה ולתמיכה בהם. מעבר לכך, ובמישור התועלת, נחלקים הטוענים בין המצדדים בתקיפת תשתיות מדינת לבנון לגביית מחיר מרתיע ולהאצת התערבות מעצמות לסיום הלחימה, לבין הטוענים, כי די בנוק, שיגרם ממילא ללבנון בעת תקיפת מטרות חזבאללה, וכי מוטב להימנע מהרחבת ההרס והחורבן, אשר בלבנון כמו בסוריה, יהוו כר פורה לתופעות של חוסר משילות, אלימות וקיצוניות. בין שני אלה מצויים המצדדים בתקיפת תשתיות לבנון רק כגמול מרתיע מפני ניסיון פגיעה בתשתיות ישראל, אולם לאור ההצהרות שנישאו הדדית במשך השנים, סביר להניח, כי תשתיות לאומיות בשני הצדדים יותקפו בבוא היום, כאקדח שהונח על השולחן במערכה הראשונה. ואכן, ב-16 בפברואר, בנאומו המוקלט לרגל יום הזיכרון למפקדים החללים (ראעי' חרב), מוסוי ועמאד מעיניה, איים מזכ"ל חזבאללה, חסן נסראללה, ביכולת ארגונו לפגוע במיכל האמוניה בכל מקום שיוזז אליו, כמו גם בכור בדימונה, ובכך להפוך, לדבריו, את נשקה הגרעיני של ישראל מאיום על האזור לאיום עליה עצמה.

לאור המתואר לעיל, וההישג המדיני עבורו בדברי הנשיא עוון, ראוי להצביע על הממד הפרדוקסלי בתחנות דרכו של חזבאללה לדומיננטיות בלבנון. הצלחותיו בראשית דרכו התבססו על לחימת גרילה זעירה והיטמעות באוכלוסייה, שהקשו על איתורו ועל פגיעה מובחנת בו, ושללא היקפן המצומצם יחסית זכו למענה מוגבל; בהמשך, ובסיוע איראני נרחב, העמיק והרחיב היערכותו הצבאית בקרב כפרי השיעים, שהם בסיס כוחו החברתי והפוליטי, ומקרבם באים פעיליו ולוחמיו; כאשר גדל למערך צבאי רחב היקף, עתיר תשתיות קבועות ובעל מערך שליטה סדור, הפך לאיום הצבאי המשמעותי ביותר על ישראל בסביבתה, ובכך הביא לנקודת ההיפוך הפרדוקסלי: הצבתו בראש סדר העדיפויות למוכנות צה"ל למלחמה; הפניית משאבים עיקרית לאיסוף ולבניין כוח כנגדו בשגרה; שיכוך הדילמה, שתעמוד בפני קברניטי ישראל, בין ההכרח בתקיפה נרחבת של מטרותיו הצבאיות בטרם נזק חמור

לישראל, לבין ההעדפה לצמצם פגיעה אגבית וסביבתית במרחבים המיושבים, שבהם הוקמו; ובסופו של דבר, ההבנה, כי חזבאללה יוכל אמנם להכאיב לישראל ולפגוע בה יותר מאשר בעבר, אולם יתקשה לתרגם זאת להישגים מדיניים של ממש, כאשר אזורי המחיה של העדה השיעית, שאותם הפך למתחמים צבאיים, עתידים להפוך לעיי חורבות. לאור דברי נשיא לבנון, שמונה בחדסי חזבאללה, ואשר אף המשיך ואיים (ב-18 בפברואר 2017) על ישראל ב"מענה הולם על כל ניסיון לפגוע בלבנון ובריבונותה", אפשר שחורבן מיותר זה יהיה גם נחלתם של חלקים נרחבים יותר בלבנון, אשר ממשלתה, ושלא בטובתם, העניקה גושפנקה רשמית לארגון הטרור שצמח בלבנון, גדל ממידותיה וחרג מגבולותיה.

כך, תוך שהוא מגדיל כוחו הצבאי והארגוני, הגיע חזבאללה בהדרגה למתיחת-יתר של תפישתו האסטרטגית, ואיבד בזה אחר זה את נכסיו הקודמים: את יתרון הקוטר, החשאי והזריזות של ארגון גרילה; את מעמדו כמגן לבנון בחזית ההתנגדות כנגד ישראל, שאותו החליף בשדות הקרב בסוריה; את חופש הפעולה המבצעי מול ישראל, שממנו נהנה עד 2006; את המגן האנושי של אוכלוסיית העדה השיעית על נכסיו הצבאיים; את הפסאדה המתעתעת של ממשלת לבנון הלגיטימית, ככסות להפרותיו ולמעמדו העצמאי בלבנון; ולבסוף, את המחיצה השימושית, שבין המציאות בשטח, המוכרת לעוסקים בעובדות, לבין המציאות המדומינת, שעליה מבוסס עיקר השיח הדיפלומטי הבינלאומי בנושא לבנון. אולם, למציאות הרגלים משלה, להבקיע את המחיצה ולנפץ את עולמות הדמיון והבדותות. דברי נשיא לבנון הם רק סדק ראשון.